თამარ ზუბიტაშვილი
გეოგრაფიულ მეცნიერებათა დოქტორი,
იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Tamar Zubitashvili
Doctor of Geographical Sciences,
Iakob Gogebashvili State University, Georgia

ეთნოკულტურული ტურიზმის თეორიული საკითხები

Theoretical Issues of Ethnocultural Tourism

DOI: https://doi.org/10.52340/gmg2025.01.16

ანოტაცია

ტურიზმი რომ ჩვენი ქვეყნისთვის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს ეს უკვე აღარ არის საკამათო თემა, რადგან ქვეყანას ამ მიმართულებით მრავალი რესურსი გააჩნია როგორც კულტურული ტურიზმის თვალსაზრისით, ასევე ეკოტურისტული, აგროტურისტული, სათავგადასავლო, რეკრიაციული-გამაჯანსაღებელი, სამთო-სათხილამურო და სხვა. წინამდებარე ნაშრომში განვიხილავ ეთნოკულტურული ტურიზმის თეორიულ საკითხებს, რომელიც მე ვფიქრობ ტურიზმის ერთ-ერთი მეტად საინტერესო და არც თუ ძალიან აქტიურ ფორმას წარმოადგენს.

ეთნოკულტურული ტურიზმი უამრავ შესაძლებლობას იძლევა, ეთნიკური კულტურის გამოვლინებების რეგიონული და ადგილობრივი ასპექტების აქტიურად განხილვისთვის, ასევე, ისტორიაში დიდი ხნის წინ გაუჩინარებული ეთნიკური ჯგუფების ტრადიციების გაცნობისთვის, ცხოვრებისეული გამოცდილების, ბუნების მართვის განსაკუთრებული თავისებურებებისა და კულტურულად მარგინალური ჯგუფების მსოფლმხედველობის აღრიცხვისა და პოპულარიზაციისთვის.

საკვანძო სიტყვები: ეთნო ტურიზმი, ეთნოკულტურული ტურიზმი, ეთნოსოფლები, ეთნოგრაფიული მემკვიდრეობა.

Abstract

The fact that tourism is one of the priority directions for our country is no longer a controversial topic, because the country has many resources in this direction, both in terms of cultural tourism, as well as ecotourism, agrotourism, adventure, recreational-health, mountain-skiing, and others. In this paper, I will discuss the theoretical issues of ethnocultural tourism, which I think is one of the most interesting and not very active forms of tourism.

Ethnocultural tourism provides many opportunities for actively discussing regional and local aspects of ethnic cultural manifestations, as well as for getting acquainted with the traditions of ethnic groups that have long disappeared in history, for recording and popularizing life experience, special features of nature management, and the worldview of culturally marginal groups.

Keywords: ethno tourism, ethnocultural tourism, ethnosocieties, ethnographic heritage.

განხილვა: ეთნოკულტურული ტურიზმი ტურისტული აქტივობის სხვადასხვა ფორმის ერთობლიობაა, რომელიც გამოწვეულია ეთნოკულტურულ სფეროში ფენომენების მრავალფეროვნების გაგების სურვილით. ეთნოკულტურული ტურიზმის დამოუკიდებელი და კომპლექსური ბუნების აღიარების აუცილებლობაზე მეტყველებს მის ფარგლებში გამოყენებული ტურისტული რესურსების სპეციფიკა, ასევე მისი მონაწილეთა მოტივაცია და პერსონალისა და მენეჯმენტის კვალიფიკაციის მოთხოვნები.

უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ მრავალეთნიკურ ქვეყნებს უდავო უპირატესობა აქვთ ეთნოკულტურული ტურიზმის განვითარების პოტენციალის თვალსაზრისით. თანამედროვე ტურისტულ ლიტერატურაში, ტერმინი „ეთნიკური ტურიზმის“ ხშირი გამოყენების მიუხედავად, არ არსებობს ზოგადად მიღებული და თანმიმდევრული განმარტება. „ეთნოკულტურული“ და „ეთნიკური ტურიზმის“ ცნებების აშკარა იდენტურობა სხვა არაფერია, თუ არა მათი გარეგანი მსგავსება.

ეთნიკური ტურიზმი ორიენტირებულია ეთნიკური არსებობის სტანდარტული, მასობრივი ფორმების შესწავლაზე, ხოლო ეთნოკულტურული მოტივაციით მოგზაურობა უფრო რთულ ფენომენად უნდა განვიხილოთ.

ეთნიკურ ტურიზმს უწოდებენ მოგზაურობას, რომლის მიზანია ტრადიციული ან მასთან მიახლოებული ცხოვრების წესის მქონე ხალხების ყოველდღიური ცხოვრებისა და წეს-ჩვეულებების გაცნობა. ეთნოგრაფიული ტურიზმი კი თავის მხრივ ნიშნავს მოგზაურობას, გარკვეული ეთნიკური ჯგუფების ტრადიციული ხალხური კულტურის შესწავლისა და გაცნობის მიზნით. შესაძლებელია აღინიშნოს მნიშვნელოვანი განსხვავება ტერმინის „ეთნოგრაფიული ტურიზმის“ სამეცნიერო და ფართოდ გამოყენებულ ინტერპრეტაციებს შორის. ხშირად ყოველდღიურ ცხოვრებაში ხდება ერთი შეხედვით არასინონიმური ცნებების - „ხალხური კულტურის“ და „ეთნოგრაფიული კულტურის“ შერწყმა.

ეთნოგრაფიული ტურიზმი ეფუძნება ტურისტების ინტერესს ხალხების ავთენტური ცხოვრებისადმი, ხალხური ტრადიციების, რიტუალების, შემოქმედებისა და კულტურის გაცნობაზე.

ეთნოკულტურული ტურიზმი, მისი მდიდარი და მრავალფეროვანი რესურსული ბაზის, მონაწილეთა გამოხატული საგანმანათლებლო და სხვა ტურისტული მოტივაციების გათვალისწინებით, ავლენს მჭიდრო კავშირს ტურიზმის მრავალ სხვა სახეობასთან. კერძოდ, ეკოლოგიურ, სპორტულ, სათავგადასავლო, აგროტურიზმის, ასევე მასობრივ - პლაჟის, საგანმანათლებლო, ჯანმრთელობისა და ველნეს - ტურიზმის სახეობებზე.

ეთნოკულტურული ტურიზმი უამრავ შესაძლებლობას იძლევა, პირველ რიგში, აქტიურად ჩაერთოს ეთნიკური კულტურული გამოხატვის რეგიონულ და ადგილობრივ ასპექტებში; მეორეს მხრივ ვიზიტორებს გააცნოს დიდი ხნის წინ ჩამოყალიბებული ეთნიკური ჯგუფების ტრადიციები; და ბოლოს, მოახდინოს ცხოვრებისეული გამოცდილების დოკუმენტირება და პოპულარიზაცია, ბუნების მართვის უნიკალური მახასიათებლებისა და კულტურულად მარგინალიზებული ჯგუფების მსოფლმხედველობის შესახებ.

ეთნოკულტურული ტურიზმისთვის განსაკუთრებული ყურადღების მიქცევა განპირობებულია რიგი ფაქტორებით, პირველ რიგში, მოგზაურობის ბაზარზე ეთნოკულტურული სფეროსადმი მზარდი ინტერესის გლობალური ტენდენციით.

შეგვიძლია ვთქვათ რომ, საქართველო წარმოადგენს მდიდარ, მრავალფეროვან და მრავალი თვალსაზრისით უნიკალური ეთნოკულტურული რესურსების მქონე ქვეყანას, ამ ტიპის ტურიზმის ფორმა ამჟამად განვითარების ეტაპზეა. ახლო მომავალში შესაძლებელია, რომ ეთნოკულტურული და კომბინირებული ტურები თუ პროგრამები მალე გახდეს ეკონომიკური განვითარების კატალიზატორი ზოგიერთ დეპრესიულ რაიონში. საქართველოს რიგ რეგიონში ეთნოკულტურული ტურიზმი ან მისი გარკვეული ქვეტიპები შესაძლოა გახდეს ტურიზმის ინდუსტრიის განმავითარებელი ნიშანი და, უფრო მეტიც, ხელი შეუწყოს ამ რაიონების ეკონომიური მდგომარეობის გაუმჯობესებას.

ეთნოგრაფიული მემკვიდრეობა მოითხოვს მუდმივ ყურადღებასა და მზრუნველობას ოფიციალური ორგანიზაციებისა და არაფორმალური ასოციაციების - ფოლკლორის მოყვარულების, საცეკვაო ჯგუფებისა და ადგილობრივი ისტორიის ტრადიციების მგზნებარე დამცველების მხრიდან. ეთნოგრაფიული მემკვიდრეობის პოპულარიზაციისა და შენარჩუნების აუცილებლობა მოითხოვს ეთნოგრაფიული, ადგილობრივი ისტორიის, ისტორიული და სხვა მუზეუმების კოლექციების შექმნას, შენარჩუნებას და მუდმივ განახლებას, ეთნოგრაფიული სოფლებისა და ეთნოგრაფიული პარკების დაარსებას, ასევე ფოლკლორული ფესტივალების, ისტორიული რეკონსტრუქციების და სხვა ღონისძიებების ჩატარებასა და პოპულარიზაციას, რომლებიც ამა თუ იმ გზით დაკავშირებულია ეთნოგრაფიულ თემებთან. საჭირო სამეცნიერო და მეთოდოლოგიური ცოდნის მქონე სპეციალისტების მონაწილეობის გარეშე, თანამედროვე ეთნოგრაფიული, ისევე როგორც ნებისმიერი სხვა ეთნოკულტურული ტურის ორგანიზება ნაკლებად სავარაუდოა, რომ წარმატებული იყოს.

სოფლის მოსახლეობა, რომლებიც ტურისტებს მასპინძლობენ, მნიშვნელოვნად უწყობენ ხელს ეთნოკულტურული ტურიზმის რესურსების ხელმისაწვდომობას. სოფლის მაცხოვრებლები არიან სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობით დაკავებულები და უშუალოდ ჩართულები აგროტურიზმში, ანთროპოლოგიურ, ეთნოგრაფიულ ან ეთნოსაგანმანათლებლო ტურიზმში - ყველაზე ხშირად კი მათ რიცხვს მიეკუთვნებიან ადგილობრივი მეწარმეები და ფერმერები. მაშინაც კი, თუ ადგილობრივი სასოფლო თემის წარმომადგენლები უშუალოდ არ არიან ჩართულნი ეთნოკულტურული ტურისტული პროდუქტების შექმნაში, მათი მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი და ეკონომიკური საქმიანობა ქმნის პირობებს ეთნოკულტურული ტურიზმის განვითარებისთვის სოფლად. ეს გარემოება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საქართველოს რეგიონების აბსოლუტურ უმრავლესობაში სოფლის ტერიტორიების ათვისებაში და ამ სივრცეების ტურისტულად მიმზიდველად ქცევაში. ბოლო რამოდენიმე წლებია რაც სოფლის ადგილობრივი მაცხოვრებლები აქტიურად არიან ჩართულები საკუთარი მეურნეობების განვითარების საქმეში, მონაწილეობენ მრავალ სახელმწიფო პროგრამებში, იღებენ დაფინანსებებს და ცდილობენ სარგებელი მოუტანონ როგორც საკუთარ რეგიონს, ასევე მათ მიერ შექმნილი პროდუქტებით პოპულარიზებას უწევენ უცხოელი ვიზიტორების წინაშე.

საქართველოს თითქმის ყველა რეგიონს მკვეთრად გამოხატული კულტურა, ტრადიციები, ეთნოსი და გეოგრაფიული თუ ლანდშაპტური მრავალფეროვნება აქვთ რომელიც არ მეორდება არსად. უნდა ავღნიშნოთ ის ფაქტიც, რომ საქართველოს მთიან რეგიონებში უფრო მეტად არის შემორჩენილი ძველი ტრადიციები და კულტურა. ასევე არის სოფლები სადაც პირვანდელი სახითაა შემორჩენილი საცხოვრებელი სახლები რაც მეტად მიმზიდველს ხდის ეთნოტურიზმის თვალსაზრისით.

ეთნოკულტურული ტურიზმის კიდევ ერთ ქვეტიპს, რომელიც ეკო- ეთნოგრაფიული ტურიზმის სახელითაა ცნობილი, ასევე აქვს გამორჩეული ეთნოკულტურული ელფერი - მოგზაურობა, რომელიც მიზნად ისახავს სხვადასხვა ეთნოტერიტორიული თემების გამორჩეული კულტურების გაცნობას მათ ბუნებრივ ჰაბიტატებში. ამ შემთხვევაში, ტურისტული ღირსშესანიშნაობების შერჩევისას აქცენტი კეთდება ტრადიციულ და თანამედროვე სიცოცხლის შენარჩუნების სისტემებზე. ამ მხრივ საინტერესოა ადგილობრივი სამზარეულოს სპეციფიკა და ბუნების მართვა. იქ გამოყენებული ბუნების მართვის სისტემა წარმოდგენილია არა მხოლოდ უცხოელებისთვის, არამედ ადგილობრივებისთვისაც.

ეთნოგრაფიული სოფლები, როგორც წესი, მიზნად ისახავს ერთი ან რამდენიმე ეთნიკური ან ეთნოტერიტორიული ჯგუფის მატერიალური და სულიერი კულტურის დამახასიათებელი ნიშნების შენარჩუნებას და გადაცემას, სხვადასხვა ხარისხით, რომლებიც კონკრეტულ ტერიტორიაზე ცხოვრობდნენ მათი განვითარების კაპიტალისტურ ეტაპზე. ბოლო ათწლეულების განმავლობაში, მსოფლიოს მრავალ რეგიონში სულ უფრო ფართოდ გავრცელდა ეთნოგრაფიული სოფლების შექმნის

პრაქტიკა, რომლებიც არა მხოლოდ ტრადიციულ ეთნოკულტურულ კომპლექსებს, არამედ წარსული ეპოქების კულტურებსაც აღადგენენ.

ეთნოკულტურული ასპექტი ყოველთვის იყო წარმოდგენილი მოგზაურობის ისეთ პოპულარულ ფორმაში, როგორიცაა საგანმანათლებლო ტურიზმი. ეთნოკულტურული ტურიზმი შეიძლება განვიხილოთ, როგორც მოგზაურობა, რომელიც მიზნად ისახავს ეთნიკური კულტურების ყოვლისმომცველ შესწავლას ისტორიულ პერსპექტივაში. ეთნოკულტურული მოგზაურობის მოტივაციაა ისტორიის, არქეოლოგიის, ეთნოგრაფიული მემკვიდრეობისა და შესაბამისი ტერიტორიების მოსახლეობის ცხოვრების წესის სიყვარული. განსაკუთრებით ხაზგასმით აღვნიშნავთ ისტორიული წარსულის იმ ვერსიების გადამწყვეტ როლს, რომლებიც დომინანტურია მეცნიერებაში ან პოპულარულია მკითხველ საზოგადოებაში ტურისტული პრეფერენციების ჩამოყალიბებაში.

კულტურული ლანდშაფტები მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ ეთნოსაგანმანათლებლო ტურიზმში. ზოგადად მიღებულია, რომ არსებული კულტურული ლანდშაფტების მთელი ნაკრები განვიხილოთ, როგორც ეთნიკური კულტურის კონკრეტული ტერიტორიული ვარიაციის გრძელვადიანი გავლენის შედეგი, უფრო ზუსტად, მისი ურთიერთქმედება მიმდებარე ბუნებრივ გარემოსთან.

დასკვნა: ეთნოკულტურული ფაქტორი განსაზღვრავს ნებისმიერი ტურისტული ღირსშესანიშნაობის ღირებულებას. კერძოდ, მოგზაურის მიერ კონკრეტული საექსკურსიო ადგილების არჩევანს ყველაზე ხშირად განსაზღვრავს შესაბამისი ქვეყნის ან რეგიონის კულტურული და ისტორიული მემკვიდრეობისადმი მოწონება.

ეთნოკულტურულ პროგრამებს შეუძლიათ ხელშესახები და სასარგებლო გავლენა მოახდინონ ახალგაზრდა თაობებზე. გლობალიზაციის პროცესი ობიექტურად ხელს უწყობს ყოვლისმომცველი კავშირების, მათ შორის ტურიზმის გაფართოებას სხვადასხვა ქვეყნებს შორის, რომლებიც ხშირად ერთმანეთისგან მნიშვნელოვან მანძილზე მდებარეობს.

ბოლო ათწლეულების სტატისტიკის მიხედვით, ტურისტულ მოგზაურობებში კონტინენტთაშორისი მოგზაურობის წილი სტაბილურად იზრდება. ამ ნაკადის მნიშვნელოვან ნაწილს ტურისტული აქტივობის განსხვავებული კულტურული მოტივები აქვს. ეს ირიბად მიუთითებს პოტენციური ტურისტების მზარდ ინტერესზე სხვა ქვეყნების, განსაკუთრებით ეგზოტიკური ქვეყნების კულტურების მიმართ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Florina Apostol. Defining and practicing etnotourism. Cactus Tourism Journal Vol. 8, Issue 2/2013, Pages 32-36
2. Tatiana V. Vergun. Ethnic villages as a factor of the development of ethnic tourism. 2019. Т. 20. № 4
3. Elena V. Dashkova. Ethnocultural tourism in the context of intercultural communication. 2021. Т. 26. № 2
4. Бутузов А.Г. Этнокультурный туризм : учебное пособие. 2013. МОСКВА
5. Калуцков В.Н. Этнокультурное ландшафтоведение и концепция культурного ландшафта / / Культурный ландшафт: вопросы теории и методологии ис следований. Изд-во СГУ, 1998.